UDC: 364-056.24:37.013

INCLUSION, EQUALITY AND EQUITY IN EDUCATION: PRECONDITIONS FOR ENSURING THE RIGHT TO EDUCATION OF CHILDREN WITH DISABILITIES

INCLUZIUNE, EGALITATE ȘI ECHITATE ÎN EDUCAȚIE: PRECONDIȚII PENTRU REALIZAREA DREPTULUI LA EDUCAȚIE A COPIILOR CU DIZABILITĂȚI

Ludmila MALCOCI

Habilitated Doctor of Sociology, Research Professor, Institute of Legal, Political and Sociological Research, Moldova State University, Republic of Moldova
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-7249-595X

Tatiana CERNOMORIȚ

PhD Student, Doctoral School of Social Sciences, Moldova State University, Republic of Moldova
ORCID: https://orcid.org/0009-0009-2824-705X

https://doi.org/10.54481/pcss2025.47

Abstract. *The basis of inclusive education is the right to education, recognized in the Universal Declaration of Human Rights (1948) (Universal Declaration of Human Rights, 1948), the UN Convention on the Rights of the Child (1989) and the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities (2006) (Convention on the Rights of Persons with Disabilities, 2006). These international treaties emphasize the equal rights of all persons, including children with disabilities, in all their diversity, to exercise their right to education in inclusive settings, with access to necessary support measures. Mainstreaming equity in education refers to implementing measures necessary to ensure the right to education of all children and the realization of their potential. Inclusion requires a response to the diversity of needs of all students, by increasing participation in the learning process and reducing exclusion from education.*

In this paper, the authors examine international practices and measures taken by states to respect, protect, and fulfill the right to education of children with different types of disabilities in inclusive settings, as well as how the principles of equity and inclusion are applied within programs and policies in the field. This allowed the development of recommendations for improving the educational inclusion of children with disabilities, so that the approximately 44% of children with disabilities in the Republic of Moldova who are not enrolled in any educational institution (Malcoci et al., 2024, p. 15) are integrated into the educational system and have access to the necessary support measures, thus ensuring inclusion and equity in education.

Key words*: inclusion, equity, equality, children with disabilities, right to education, inclusive education.*

Rezumat. *Baza educației incluzive este dreptul la educație, recunoscut în Declarația Universală a Drepturilor Omului (1948) (Declarația Universală a Drepturilor Omului, 1948), în Convenția ONU privind Drepturile Copilului (1989) și în Convenția ONU privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități (2006) (Convenția ONU privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități, 2006). Aceste tratate internaționale subliniază egalitatea în drepturi a tuturor persoanelor, inclusiv a copiilor cu dizabilități în toată diversitatea lor, de a-și exercita dreptul la educație în medii incluzive, cu acces la măsurile de suport necesare. Integrarea elementului de echitate în educație se referă la implementarea măsurilor necesare asigurării dreptului la*

educație a tuturor copiilor și realizării potențialului acestora. Incluziunea solicită răspunsul la diversitatea necesităților tuturor elevilor, prin creșterea participării în procesul de învățare și reducerea excluziunii din educație.

În cadrul lucrării, autoarele examinează practicile internaționale și măsurile realizate de state pentru a respecta, proteja și asigura dreptul la educație a copiilor cu diferite tipuri de dizabilități în medii incluzive, precum și modul în care principiile echității și incluziunii sunt aplicate în cadrul programelor și politicilor din domeniu. Aceasta a permis elaborarea unor recomandări pentru îmbunătățirea incluziunii educaționale a copiilor cu dizabilități, astfel încât cei aproximativ 44% din copiii cu dizabilități din Republica Moldova, care nu sunt încadrați în nicio instituție educațională (Malcoci și colab., 2024, p. 15), să fie integrați în sistemul educațional și să aibă acces la măsurile de suport necesare, asigurându-se, astfel, incluziunea și echitatea în educație.

***Cuvinte cheie**: incluziune, echitate, egalitate, copii cu dizabilități, dreptul la educație, educație incluzivă.*

Introducere

Dreptul la educație este un drept care împuternicește. Printre principiile drepturilor omului se numără egalitatea și nediscriminarea, precum și universalitatea drepturilor omului. Astfel, ținând cont de aceste principii, prevăzute în standardele internaționale la care Republica Moldova este parte, toți copiii au dreptul la educație. Din perspectiva egalității în drepturi, copiii cu dizabilități sunt înzestrați cu dreptul la educație, iar din perspectiva echității și incluziunii, este necesar ca fiecare copil să aibă acces la măsuri care să răspundă necesităților individuale și să faciliteze procesul de învățare în școlile de masă. Din perspectiva drepturilor omului, echitatea se referă și la „măsurile pozitive" pentru exersarea acelui drept.

În Republica Moldova, incluziunea educațională a copiilor cu dizabilități în învățământul de masă a fost inițiată încă în anii 2000, fiind dezvoltate și implementate diverse modele și practici pozitive de incluziune. Prin ratificarea Convenției ONU privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități (Convenția ONU privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități, 2006) în anul 2010, Guvernul Republicii Moldova și-a asumat obligația de a respecta, proteja și asigura dreptul la educație al copiilor cu dizabilități în medii incluzive. Cercetările în domeniu arată că există o tendință de îmbunătățire în ceea ce privește acceptarea incluziunii copiilor cu dizabilități în învățământul general, dar percepțiile generale privind educația copiilor cu dizabilități rămân, în mare parte, exclusiviste (UNICEF, 2024, p. 5).

De asemenea, datele relevă că, în anul 2021, 44% dintre copiii cu dizabilități nu erau încadrați în nicio instituție educațională (Malcoci și colab., 2024, p. 3). Prezența copiilor cu dizabilități în afara instituțiilor de învățământ subliniază necesitatea implementării unor măsuri suplimentare pentru a asigura echitatea în educație, prin adaptarea acțiunilor și suporturilor la nevoile acestora.

Din aceste considerente, prezenta lucrare propune o analiză teoretică a conceptelor de „egalitate", „echitate" și „incluziune" în educație. Obiectivul propus este de a evidenția măsurile necesare pentru asigurarea dreptului la educație a tuturor copiilor, inclusiv a copiilor cu dizabilități în toată diversitatea lor.

Materiale și metode

Cercetarea este bazată pe analiza complexă a lucrărilor academice, a literaturii de specialitate cu referire la educație și educația incluzivă a copiilor cu dizabilități, a standardelor internaționale în domeniul drepturilor omului, precum și a

interpretărilor acestora. O atenție sporită a fost acordată analizei studiilor în domeniul egalității, incluziunii și educației incluzive la nivel internațional, precum și în Republica Moldova.

Lucrarea este fundamentată pe metode științifice de cercetare precum: metoda comparativă, metoda analitică, procedeele deducției și inducției ale metodei logice, precum și alte metode care au contribuit la complexitatea analizei.

Au fost cercetate informații din surse online oficiale disponibile, supuse interpretării logice și respectându-se principiul obiectivității.

În procesul de cercetare au fost analizate:

- articole, publicații și tratate care analizează și definesc conceptele de „egalitate", „echitate" și „incluziune" în educație;

- studiile publicate la nivel internațional și național în domeniul incluziunii, educației și educației incluzive în perioada 2006–2025. Criteriul de selectare a studiilor începând cu anul 2006 este legat de adoptarea la nivel global a Convenției ONU privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități;

- cercetări ce oferă recomandări privind asigurarea incluziunii, egalității și echității în educația copiilor cu dizabilități.

Rezultatele cercetării

Conceptul de egalitate își are originea în doctrinele religioase și filosofice. Acesta a evoluat din Antichitate, recunoscând drepturile egale ale oamenilor liberi (Arbuzov, 2012, p. 114), iar în secolul al XVIII-lea a fost inclus în constituțiile diverselor țări și clarificat de filosofi precum Aristotel și Jean-Jacques Rousseau (Nicolae, 2010, p. 60).

Declarația Universală a Drepturilor Omului reprezintă documentul de referință în domeniul drepturilor omului, evidențiind în articolul 1 egalitatea în demnitate și drepturi a tuturor ființelor umane (Declarația Universală a Drepturilor Omului, 1948). Această Declarație a stat la baza elaborării a peste 70 de tratate internaționale în domeniul drepturilor omului, inclusiv a Convenției ONU privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități, ratificată de Republica Moldova în anul 2010, care, în preambul, subliniază că „minorii cu dizabilități ar trebui să se bucure pe deplin de toate drepturile și libertățile fundamentale ale omului, în condiții de egalitate cu ceilalți copii" (Convenția ONU privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități, 2006).

În articolul 24, CDPD recunoaște dreptul la educație al persoanelor cu dizabilități „fără discriminare și cu respectarea principiului egalității de șanse", prin asigurarea „unui sistem educațional incluziv la toate nivelurile" (Convenția ONU privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități, 2006).

Astfel, egalitatea este despre recunoașterea valorii fiecărei persoane și despre faptul că toți au aceleași drepturi, recunoscute prin tratate internaționale, iar oportunitățile trebuie oferite în mod egal.

Conform UNESCO, educația, în calitate de drept al omului, trebuie să includă următoarele dimensiuni: respect pentru drepturi, relevanță, eficiență, eficacitate și echitate (UNESCO, 2007, p. 7). În viziunea Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OECD, 2023), o bază vitală pentru școlile incluzive este aplicarea și respectarea valorilor precum echitate, participare, comunitate, compasiune și respect pentru diversitate.

Astfel, din definiţiile oferite de UNESCO şi OCDE, echitatea este una dintre valorile fundamentale şi este esenţială pentru înţelegerea aplicării sale în educaţie.

Parteneriatul Global pentru Educaţie defineşte sistemul de educaţie echitabil drept unul care este „just cu toţi copiii şi recunoaşte faptul că uneori sunt necesare măsuri inegale pentru a reduce decalajele dezvoltate istoric între diferite grupuri sau pentru a răspunde diferenţelor de necesităţi, pentru a obţine rezultate de învăţare echitabile" (Global Partnership for Education, 2023, p. 2).

Scott Lee subliniază că echitatea în educaţie se referă la „crearea unui sistem educaţional care să servească toţi copiii, să le dezvolte experienţa educaţională, iar fiecare elev să aibă oportunitatea de a primi suportul şi măsurile necesare pentru a-şi atinge obiectivele educaţionale şi pentru a-şi dezvolta cunoştinţele şi abilităţile necesare pentru a duce o viaţă valoroasă şi plină de demnitate" (Scott, 2024).

Chiar dacă termenii „echitate" şi „egalitate" sunt adesea utilizaţi în conexiune, aceştia desemnează concepte diferite. Clarificarea lor facilitează aplicarea eficientă în educaţie. În Tabelul 1, sunt prezentate diferenţele şi aspectele esenţiale ale acestor două concepte. Tabelul este dezvoltat de autori pe baza analizei literaturii de specialitate şi a tratatelor internaţionale în domeniul drepturilor omului.

Tabelul 1. Egalitate versus echitate

Nr.	Egalitate	Echitate
1	Se referă la oferirea tuturor elevilor a aceloraşi oportunităţi educaţionale, fără a lua în considerare că pentru utilizarea acestor oportunităţi fiecare elev ar avea nevoie de suport diferit pentru a obţine rezultate (Scott, 2024).	Se referă la asigurarea suportului şi a resurselor personalizate pentru fiecare copil, pentru a putea valorifica oportunităţile (Scott, 2024).
2	Toţi elevii au acces la aceleaşi oportunităţi şi condiţii. Exemplu: oferirea aceluiaşi echipament/manual tuturor elevilor, deşi unii copii cu dizabilităţi ar avea nevoie de manuale adaptate pentru a înţelege materia.	În medii educaţionale echitabile, elevii nu doar primesc aceleaşi instrumente sau resurse, ci beneficiază şi de adaptări în funcţie de circumstanţele lor unice (National University, n.d.; OECD, n.d.). Exemplu: oferirea manualelor adaptate/simplificate pentru copiii cu dificultăţi de învăţare.
3	Este un principiu al drepturilor omului. Conform principiului egalităţii şi nediscriminării, toţi indivizii sunt egali ca fiinţe umane. Respectiv, nimeni nu trebuie să se confrunte cu discriminare pe bază de rasă, culoare, etnie, sex, vârstă, limbă, dizabilitate, religie etc. (UN-Habitat, n.d.). Egalitatea recunoaşte că toţi copiii cu dizabilităţi au dreptul să acceseze oportunităţile educaţionale oferite de sistemul educaţional.	Este un aspect al justiţiei sociale ce presupune identificarea şi corectarea discriminării, de exemplu, prin mecanismul acţiunilor pozitive. Se bazează pe recunoaşterea faptului că relaţiile de putere inegale şi obstacolele existente reduc şansele de realizare a justiţiei sociale. Dobândirea egalităţii în faţa legii nu este suficientă. Măsurile speciale pentru sprijinirea progresului grupurilor marginalizate sunt precondiţii ale dreptăţii sociale (Björk şi colab., 2009).

Astfel, în baza celor prezentate în Tabelul 1, conchidem că egalitatea oferă tuturor aceleaşi oportunităţi şi posibilitatea de a accesa aceleaşi resurse, în timp ce echitatea presupune oferirea măsurilor de suport adaptate pentru a putea accesa oportunităţile egale.

Din perspectiva abordării bazate pe drepturile omului, echitatea poate fi corelată cu ideea de „discriminare pozitivă" sau „măsuri pozitive". Conform Legii nr. 121 din 25.05.2012 privind asigurarea egalităţii, măsurile pozitive sunt definite ca „acţiuni speciale provizorii luate până la asigurarea deplinei egalităţi, menite să prevină sau să compenseze dezavantajele" (Parlamentul Republicii Moldova, 2012).

Dizabilitatea este unul dintre criteriile protejate de această lege. Conceptul de măsuri pozitive trebuie analizat în conexiune cu termenul de „acomodare rezonabilă", definit drept „orice modificare sau adaptare necesară şi adecvată, care nu impune o sarcină disproporţionată sau nejustificată şi care este necesară pentru a asigura exercitarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale în condiţii de egalitate" (Parlamentul Republicii Moldova, 2012).

Prin urmare, putem deduce că asigurarea echităţii în educaţie este crucială pentru a crea oportunităţi reale de învăţare pentru grupurile de elevi marginalizaţi, facilitând accesul la resursele necesare pentru procesul de învăţare.

Pentru realizarea efectivă a dreptului la educaţie a copiilor cu dizabilităţi în medii incluzive, este necesară atât egalitatea, cât şi echitatea.

Obiectivul de Dezvoltare Durabilă (ODD) 4 cere statelor „să asigure o educaţie incluzivă, echitabilă şi de calitate şi să promoveze oportunităţi de învăţare pe parcursul întregii vieţi pentru toţi" (UNESCO, 2017, p. 12). Pentru atingerea acestui obiectiv este esenţial să se asigure incluziunea şi echitatea în şi prin sistemele educaţionale.

Conform UNESCO, pentru o incluziune autentică este necesar să se înţeleagă diversitatea drept o oportunitate de a îmbunătăţi învăţarea tuturor elevilor şi de a elimina barierele care împiedică participarea. Promovarea echităţii în educaţie contribuie la reducerea acestor bariere şi la crearea unui mediu în care fiecare copil îşi poate atinge potenţialul maxim (National University, n.d., p. 12).

În continuare, sunt prezentate cele şase categorii de abordări identificate de Parteneriatul Global pentru Educaţie pentru asigurarea echităţii şi incluziunii în educaţie.

(1) Intervenţii care vizează în mod deliberat grupurile defavorizate. Acestea sunt necesare deoarece grupurile marginalizate se confruntă cu provocări care trebuie înţelese şi abordate în programe complexe. În acelaşi timp, mai multe grupuri marginalizate pot fi acoperite prin programe ţintite, în comparaţie cu programele universale. Totuşi, există anumite riscuri asociate, precum riscul de creare a tensiunilor între grupuri (cele incluse vs. cele excluse), potenţiala stigmatizare legată de includerea în aceste programe şi costurile administrative (Global Partnership for Education, 2023, p. 9).

(2) Intervenţii care nu vizează direct grupurile marginalizate, dar de pe urma cărora beneficiază în special grupurile dezavantajate. Este vorba despre introducerea unor măsuri adresate întregii populaţii şcolare, dar care răspund anumitor bariere ce afectează în special grupuri vulnerabile (Global Partnership for Education, 2023, p. 10). De exemplu, oferirea gratuită a alimentaţiei şcolare pentru toţi elevii poate avea un impact major asupra copiilor din medii defavorizate.

(3) Politici care alocă mai multe resurse unor grupuri, şcoli sau zone dezavantajate. Conform UNESCO, „dezvoltarea politicilor care sunt incluzive şi echitabile cere recunoaşterea faptului că dificultăţile elevilor apar din cauza sistemului educaţional în sine – modul în care acesta este organizat, formele de predare, mediul de învăţare şi modalităţile de evaluare a progresului" (UNESCO, 2017, p. 13). Din perspectiva incluziunii şi echităţii, politicile trebuie să vadă diferenţele individuale ca oportunităţi pentru inovare şi îmbunătăţirea procesului educaţional.

(4) Incluziunea copiilor cu dizabilităţi. Este un pas esenţial pentru implementarea principiului „a nu lăsa pe nimeni în urmă" în educaţie şi, în acelaşi timp, pentru realizarea angajamentelor asumate prin ratificarea Convenţiei ONU privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilităţi (Global Partnership for Education, 2023, p. 11). Aceasta obligă statele să asigure o educaţie primară şi secundară de calitate, gratuită şi incluzivă pentru copiii cu dizabilităţi, în comunitatea în care trăiesc.

(5) Asigurarea unui sistem de învăţământ incluziv pentru toţi copiii. Abordările incluzive presupun identificarea barierelor care exclud grupuri de copii din educaţie, asigurarea mecanismelor participative în procesul decizional şi accesul la măsuri de suport adecvate (Global Partnership for Education, 2023, p. 12).

(6) Colectarea de date, monitorizare şi evidenţe. Sunt esenţiale pentru evaluarea progresului în educaţia incluzivă şi echitabilă (Global Partnership for Education, 2023, p. 9). Este necesară colectarea de date dezagregate pentru a măsura şcolarizarea diferitelor categorii de copii, în special din grupurile dezavantajate.

În Republica Moldova, organizaţiile neguvernamentale au exprimat îngrijorarea privind lipsa datelor dezagregate pe tipuri de dizabilitate (Malcoci şi colab., 2024, p. 13).

Parteneriatul Global pentru Educaţie recomandă, de asemenea, utilizarea metodologiilor participative pentru colectarea de date calitative, incluzând vocea şi perspectivele grupurilor marginalizate, inclusiv ale copiilor (Global Partnership for Education, 2023, p. 13).

Oficiul ONU pentru Drepturile Omului a dezvoltat un set ilustrativ de indicatori privind dreptul la educaţie incluzivă, pentru monitorizarea implementării articolului 24 din CDPD (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, 2020), grupaţi astfel:

- *indicatori structurali* – vizează existenţa legislaţiei ce facilitează educaţia incluzivă şi standardele de accesibilitate aplicabile mediilor şi materialelor educaţionale (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, 2020, p. 2);

- *indicatori de proces* – măsoară, printre altele, procentul şcolilor accesibile, discriminarea în şcoli şi cheltuielile per elev dezagregate pe vârstă, sex şi dizabilitate (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, 2020, p. 3);

- *indicatori de impact* – analizează rata copiilor cu dizabilităţi aflaţi în afara sistemului educaţional (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, 2020, p. 4).

Prin urmare, este esenţială instituirea unui mecanism eficient de monitorizare şi dezvoltarea unui set coerent de indicatori structurali, de proces şi de impact, pentru a permite evaluarea progresului real în domeniul educaţiei incluzive.

În continuare, pe baza literaturii de specialitate și a practicilor internaționale și naționale, sunt propuse măsuri pentru consolidarea incluziunii și echității în educație, prezentate în Tabelul 2.

Tabelul 2. Măsuri pentru asigurarea incluziunii și echității în educație

Măsura	Descriere	Experiențe pozitive
Legislație și politici	- Politicile educaționale recunosc dreptul la educație incluzivă pentru toți copiii, interzic excluziunea și discriminarea. - Standarde privind accesibilitatea sunt adoptate, implementate și monitorizate; designul universal în educație este reglementat. - Curriculumul național și sistemele de evaluare sunt dezvoltate pentru a răspunde eficient tuturor elevilor (UNESCO, 2017, p. 17).	În Olanda, politica educațională promovează integrarea elevilor cu cerințe educaționale speciale în învățământul de masă. Școlile au libertate semnificativă în organizarea curriculumului pentru a răspunde nevoilor elevilor (Thijs, van Leeuwen și Zandbergen, 2008, p. 39).
Servicii de suport	- Servicii educaționale de suport sunt dezvoltate și prestate pentru a facilita procesul de învățare al copiilor cu dizabilități. - Guvernul mobilizează resurse umane și financiare dedicate.	În Republica Moldova, copiii cu dizabilități au acces la servicii precum cadre didactice de sprijin, Centre de Resurse în Educația Incluzivă, logopezi și psihopedagogi.
Personalul didactic	- Educația incluzivă și abordarea bazată pe drepturile omului sunt parte integrantă a instruirii inițiale și continue a cadrelor didactice (Committee on the Rights of Persons with Disabilities, 2016, p. 11). - Sunt recrutați și instruiți profesori cu dizabilități; se asigură acomodarea rezonabilă.	Strategia de educație incluzivă din Iordania prevede recrutarea profesorilor cu dizabilități pentru a dezvolta programe de instruire în educația incluzivă (Singal, Kwok și Wijesinghe, 2024, p. 18).
Alocații bugetare și resurse umane	- Sunt alocate resurse financiare dedicate incluziunii. - Cheltuielile sunt dezagregate pentru a evidenția investițiile în materiale, suport și acomodare rezonabilă. - Sunt creați indicatori de monitorizare a utilizării resurselor (UNESCO, 2017, p. 30).	În bugetul educațional al Filipinelor, unul dintre obiectivele strategice vizează echitatea pentru elevii cu dizabilități și realizarea de acțiuni afirmative (Lee Rife, Tanner și Nestel, 2017, p. 30).
Parteneriate, participare sistemică și consultare activă	- Parteneriate cu părinți, profesioniști, organizații ale persoanelor cu dizabilități, autorități locale, universități și alți actori (Committee on the Rights of Persons with Disabilities, 2016, p. 16). - Participarea persoanelor cu dizabilități și a familiilor lor în	În Australia, sistemul școlar promovează parteneriate cu familiile, participare activă și metode eficiente de colaborare (Partnering with Families in an Inclusive Education System, 2020, p. 1).

Măsura	Descriere	Experienţe pozitive
	elaborarea, implementarea şi monitorizarea politicilor educaţionale. - Strategii pentru participarea tuturor elevilor la nivel comunitar.	
Colectarea de date şi monitorizare	- Politici şi procese de identificare a elevilor cu Cerinţe Educaţionale Speciale. - Sistemele de informare educaţională permit dezagregarea datelor pe criteriul dizabilităţii. - Colaborare cu Biroul Naţional de Statistică pentru colectarea de date privind înscrierea copiilor cu dizabilităţi. - Cercetări pentru evaluarea eficacităţii educaţiei incluzive.	În Ghana, Instrumentul de Monitorizare a Educaţiei Incluzive este folosit sistematic. Directorii şcolari culeg date calitative şi cantitative şi supervizorii oferă feedback pentru îmbunătăţirea procesului educaţional. Datele sunt utilizate pentru planificarea anului şcolar următor (UNESCO, 2017, p. 21).

Discuţii

Constatările din această cercetare sugerează că, pentru un demers educaţional de calitate în cazul copiilor cu dizabilităţi, este necesară asigurarea egalităţii şi echităţii în procesul de incluziune. Doar recunoaşterea egalităţii în drepturi a copiilor cu dizabilităţi în educaţie nu este suficientă; sunt necesare măsuri care să faciliteze procesul de incluziune. Este necesară o abordare dublă (*twin-track approach*) şi sistemică – realizarea de schimbări în politici, care să faciliteze şi să susţină incluziunea şi echitatea în educaţie, dar şi implementarea de intervenţii ţintite şi individualizate, care să sprijine incluziunea (de exemplu, asigurarea cu echipamente asistive la clasă).

Reformele trebuie să ţină cont de normele sociale, de discriminarea sau stigmatizarea împotriva anumitor grupuri marginalizate, inclusiv copiii cu dizabilităţi, care împiedică progresul către politici mai echitabile şi incluzive. Normele sociale trebuie abordate la toate nivelurile, inclusiv la nivelul factorilor de decizie, şcolilor, profesorilor, comunităţilor, părinţilor şi copiilor (Global Partnership for Education, 2023, p. 18).

UNESCO recomandă evaluarea politicilor existente pentru a identifica dacă acestea înglobează aspectele ce ţin de echitate şi egalitate în educaţie, în vederea dezvoltării planurilor care vor contribui la avansarea implementării educaţiei incluzive (UNESCO, 2017). Considerăm necesară realizarea cercetărilor la nivel naţional pentru a identifica modul de integrare a echităţii în politica şi practica educaţională, dar şi provocările existente în acest sens.

Concluzii

Prezenta lucrare evidenţiază rolul critic al egalităţii, echităţii şi incluziunii în educaţie pentru facilitarea realizării dreptului la educaţie a copiilor cu dizabilităţi. Sunt necesare analize pentru identificarea nivelului de integrare a egalităţii şi echităţii în politicile educaţionale, precum şi studii longitudinale pentru evaluarea impactului măsurilor întreprinse în crearea mediilor prietenoase de învăţare pentru toţi copiii.

Cercetările internaţionale demonstrează că fiecare elev obţine rezultate mai bune în clasele incluzive, beneficiind de schimbările în procesul de predare adaptate

unui grup mixt de elevi (OECD, 2023, p. 6). Realizarea unor astfel de cercetări este necesară și la nivel național.

Adițional, pentru asigurarea egalității și echității în educație, considerăm oportune următoarele măsuri:

Pregătirea cadrelor didactice și a echipelor de management în domeniul egalității și incluziunii. Este necesară integrarea aspectelor ce țin de educația incluzivă, egalitate și echitate în instruirea inițială și continuă a profesioniștilor în educație, sensibilizarea și consolidarea capacităților de leadership incluziv la nivel instituțional.

Dezvoltarea politicilor și facilitarea angajării persoanelor cu dizabilități în calitate de învățători. Prezența profesorilor cu dizabilități va contribui la promovarea drepturilor egale, la diversificarea mediului educațional și la reducerea barierelor de atitudine (Singal, Kwok și Wijesinghe, 2024, p. 11).

Identificarea și eliminarea barierelor infrastructurale și de atitudine care împiedică incluziunea copiilor cu dizabilități.

Asigurarea serviciilor de suport educațional conform necesităților individuale ale copiilor.

Dezvoltarea unui sistem de colectare de date dezagregate, monitorizare și evaluare pentru a evidenția barierele de acces, participare și performanță școlară, în special în cazul copiilor cu risc sporit de excluziune. Datele sunt esențiale pentru elaborarea de politici educaționale bazate pe evidențe.

Organizarea campaniilor de informare și sensibilizare cu privire la importanța educației incluzive și echitabile și rolul acesteia în realizarea dreptului la educație al tuturor copiilor, inclusiv al copiilor cu dizabilități.

Bibliografie

1. Arbuzov, S. Y. (2012). Ravnestvo kak odin iz konstitutsionnykh printsipov sotsial'nogo gosudarstva v Rossiyskoy Federatsii. *Uchyonye zapiski Petrozavodskogo gosudarstvennogo universiteta, Yuridicheskie nauki*, (1), 112–114.
2. Biroul Național de Statistică. (2024). *Persoanele cu dizabilități în Republica Moldova în anul 2023*. https://statistica.gov.md/ro/persoanele-cu-dizabilitati-in-republica-moldova-in-anul-2023-9460_61550.html
3. Björk, J., Brandl, H., Gielis, O., [et al.]. (2009). *Ghid privind echitatea. Care este contribuția organizațiilor studențești la acordarea de șanse egale în învățământul superior*.
4. Committee on the Rights of Persons with Disabilities. (2016). *General comment No. 4 on the right to inclusive education*.
5. Convenția ONU privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități. (2006). https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=117839&lang=ro
6. Declarația Universală a Drepturilor Omului. (1948). https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/rum.pdf
7. Global Partnership for Education. (2023). *Leaving No One Behind: Transforming Education Systems, Equitably and Inclusively*.
8. Lee Rife, S., Tanner, S., & Nestel, Y. (2017). *Planning for inclusion: How education budgets and plans target the most marginalized*. Plan International. https://inee.org/sites/default/files/resources/planning_for_inclusion_summary_nov17.pdf

9. Malcoci, L., Munteanu, P., Cara, A., [et al.]. (2024). *Parcursul educațional al copiilor cu dizabilități severe: constrângeri și oportunități*. Chișinău: Keystone Moldova.
10. National University. (n.d.). *Equity in Education: Understanding Equity in the Classroom*. https://www.nu.edu/blog/equity-in-education/
11. Nicolae, P. (2010). *Egalitatea în drepturi a cetățenilor și nediscriminarea*. București: Universul Juridic.
12. OECD. (2023). *Equity and Inclusion in Education: Finding Strength through Diversity*. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/e9072e21-en
13. OECD. (n.d.). *Education equity*. https://www.oecd.org/en/topics/policy-issues/education-equity.html
14. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. (2020). *The Human Rights Indicators on the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD)*. https://www.ohchr.org/sites/default/files/article-24-indicators-en.pdf
15. Parlamentul Republicii Moldova. (2012). *Legea nr. 121 din 25.05.2012 cu privire la asigurarea egalității*. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=144449&lang=ro
16. Partnering with Families in an Inclusive Education System. (2020). https://cru.org.au/wp-content/uploads/2020/07/Partnering-with-Families-in-an-Inclusive-Education-System.pdf
17. Singal, N., Kwok, P., & Wijesinghe, T. (2024). *Being a teacher with disabilities: Perspectives, practices and opportunities*. British Council. https://doi.org/10.57884/NP7V-WC92
18. Scott, L. (2024). *An Overview of Equity in Education*. [Fără loc de publicare]. https://www.nu.edu/blog/an-overview-of-equity-in-education/
19. Thijs, A., van Leeuwen, B., & Zandbergen, M. (2008). *Inclusive Education in the Netherlands*. National Institute for Curriculum Development (SLO). https://www.european-agency.org/sites/default/files/Inclusive_Education_Netherlands.pdf
20. UNESCO. (2007). *Quality education for all: a human rights issue*. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000150273
21. UNESCO. (2017). *A guide for ensuring inclusion and equity in education*. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000248254
22. UNICEF. (2024). *Incluziunea copiilor cu cerințe educaționale speciale în sistemul de învățământ: Studiu sociologic*. Chișinău.
23. UN-Habitat. (n.d.). *Human Rights Shorthand*. https://habnet.unhabitat.org/sites/default/files/documents/Human_Rights_Shorthand_DT.06.07.15.pdf